

ТУБУ ТЕШИК КАЗЫНА

Акчасы күчтүү мамлекеттин өзү күчтүү

Расмий статистикага ылайык былтыр өлкө капчыгы 65 млрд. сомго кампайган. Натыйжада ИДЖ 5,5%га өсүп, инфляция 8%дан ашпаса болжолдонгон. Тилекке каршы, апрель коогалаңынан кийин экономика тармагы артка кетип, инфляция арааны 17%ды басып жыгылды.

Быыл деле абал чеке жылытарлык эмес, өлбө жаным өлбөлөп жашап жатабыз. Ошон үчүн кыргыз өкмөтүнүн инфляция 7%дан ашпайт деп үмүт арканы куру кыял бойдон кала бериш толук мүмкүн. Маселенин бир жагы ушундай.

Экинчиден, бюджет тартыштыгын жабууда тышкы каржылоо орчундуу роль ойнойт. Тагырагы, бюджет таңсыктыгынын 16 млрд. 36 млн. 418 миң 400 сомду эл аралык донорлордун көмөгү аркасында толукталат. «Тепинстин» калган бөлүгүн ички булактардын эсебинен «бүтөө» пландалган. Ушул факт сырткы карыздын өлчөмү дагы жогоруларын канкүүлөйт.

Аткаминерлер баары бир «жейт»

Төмөндөгү таблицада белгилешкендей, республикалык бюджет оң фактордун негизинде түзүлөт. Көрүнүп тургандай, экономикалык маселелер жана жалпы багыттагы мамлекеттик кызматка сарпталган чыгым бюджеттин дээрлик жарымына тете.

Бардыгы	2010-жылдын бюджетти	2011-жылдын бюджет долбоору
I. Жалпы багыттагы мамлекеттик кызмат	16 млрд. 606 млн. 900 миң сом	19 млрд. 891 млн. 800 миң сом
II. Коргоо	2 млрд. 560 млн. 100 миң сом	3 млрд. 160 млн. 900 миң сом
III. Коомдук тартип жана коопсуздук	4 млрд. 488 млн. 300 миң сом	6 млрд. 873 млн. 200 миң сом
IV. Экономикалык маселелер	19 млрд. 622 млн. сом	23 млрд. 597 млн. 100 миң сом
V. Айлана-чөйрөнү коргоо	441 млн. 700 миң сом	449 млн. 600 миң сом
VI. Турак-жай жана коммуналык кызмат көрсөтүү	743 млн. 900 миң сом	749 млн. 500 миң сом
VII. Саламаттык сактоо	5 млрд. 640 млн. 600 миң сом	5 млрд. 669 млн. 600 миң сом
VIII. Эс алуу, маданият жана дин	962 млн. 300 миң сом	1 млрд. 99 млн. 300 миң сом
IX. Билим берүү	4 млрд. 894 млн. 900 миң сом	5 млрд. 289 млн. 100 миң сом
X. Социалдык коргоо	9 млрд. 705 млн. 400 миң сом	12 млрд. 878 млн. 800 миң сом

№1 таблица

Мунун ичинен аткаруу жана мыйзам чыгаруу органына 884 млн. 400 миң сом чегерүү каралган. Бул Атамбаев башында турган министрлер кабинети каражатты үнөмдүү пайдаланууга ниеттенгенинен кабар берет. Себеби, жолборс жылында жогорудагы Ак үй, Көк үй билермандарына 1 млрд. 21 млн. 500 миң сом бөлүнгөн.

Жакында 2011-жылдын бюджет долбоору парламент элегинен өтөт. Ал эл өкүлдөрү тарабынан колдоо тапса, анда мамказынанын киреше бөлүгү 61 млрд. 100 млн. сомду түзүп, чыгашасы 79 млрд. 700 млн. сом болмокчу. Анын негизинде бюджет таңсыктыгы 18 млрд. 600 млн. сомду чапчып, бул көрсөткүч ички дүң жыйымдын (ИДЖ) 7,8%ына барабар болору ачыкка чыгат. Буга улай инфляция 7%дан ашпаса күтүлүүдө.

Жарытпаган отуз пайыз

Былыр мугалимдер маянанын аздыгына нааразычылыгын билдирип, «көтөрүлүшкө» чыгышкан. Жыйынтыгында мамказынадан билим берүү тармагына 5 млрд. 289 млн. 100 миң сом бөлүү (өткөн жылга салыштырмалуу 1 млрд. 800 миң сомго арбын – Н.К.) пландалыптыр. Эске салсак, ашыкча деген 1 млрд. 800 миң сом педагогдордун айлык акысын 30%га жогорулатууга гана жетет. Ошол эле маалда мугалимдер маяна көлөмүн эки эсеге чейин көбөйтүү талабын койгондугун унутпасак. Келечек ээлерин тарбиялаган агай-эжейлер

менен эсептешүүдөн бөлөк арга жок, алар дүңүнөн жумуш таштаса шайыбыз кетери калатсиз. Демек, өкмөт акени алдыда чоң сыноо күтүп туру.

Айлык акы көйгөйү жеке эле агартуу тармагына эмес медицина чөйрөсүнө да таандык. Жакынкы аралыкта ак халатчандар маянабызды көтөргүлө деп чыкпасына эч ким кепилдик бере албайт. Мындай ташагы орунда тууга өлкө капчыгынын шаасы жетеби? Жок деп ишенимдүү жооп узатабыз. Не дегенде, саламаттык сактоо тармагына болгону 5 млрд. 669 млн. 600 миң сом гана чегерүү каралган. Быйлыкы кошула турган 29 млн. сом менен кайсы тешик бүтөлмөкчү?..

Миллиарддар сууга агабы?

Акыйкаттык үчүн айтышыбыз керек, жаны бийлик айыл чарбасына аз да болсо назарын бурду. Маселен, былтыр айыл чарба министрлигине 1 млрд. 118,0 млн. сом коросо, коен жылында ал сумма 1 млрд. 305 млн. 400 миң сомго жетти. Ортодогу айырмачылык 232 млн. 400 миң. Арийне, адистер айыл чарбасын ирденүүгө бери дегенде 3-4 млрд. сомдун тегерегинде каражат бөлүү зарылдыгын каакшап келишет. Албетте, буга Ак үйдүн жообу даяр, казынада ашыкча тыйын жок!

Антейин десең, коалициялык өкмөттө төрт «кымырдай» министрлик (Маданият жана маалымат министрлиги, Суу чарбасы жана мелиорация боюнча мамлекеттик комитет,

Калкты социалдык жактан камсыздоо министрлиги, Жаштар иши боюнча министрлик) «көз жарды». Сөз жок, Маданият жана маданият агенттигинин статусу жогорулап, министрликке айланышы, Жаштар иши боюнча министрликтин түптөлүшү колдоого аларлык. Бирок, бири бирин кайталаган мекемелерди жаратуунун пайдасы жок эле. Себеби, ага миллиардлар сарпталат. Жөнөкөй мисал, «туулганына» ай айланбай жатып Суу чарбасы жана мелиорация боюнча мамлекеттик комитеттин жылдык «аштыгы» 1 млрд. 992 млн. 500 миң сомду чапчып туру. Бул тармакты мыкты түшүнгөн адистер аталган агенттиктин милдетин айыл чарба министрлиги таптынакай эле аткарышы айтылат. Анда ансыз деле экономикабыз бечел баладай абалда турган шартта мындай «клон» министрликке ашыкча акча чачуунун кажети бар беле?

Коогасы күч коопсуздук

«Укук коргоо системасына жеткиликтүү каражат бөлүнбөйт. Мунун кесепетинен өлкө коопсуздугуна доо кетип, «кызыл шапке», сот акелер ашынган «коррупционердин» кейлин кийип, «үч тамгачылар» оппозициянын сары изине чөп салуудан бөлөк иш кылбайт» деп наалычубуз. Эми минтип асанкайыланууга кандайдыр бир деңгээлде бөгөт коюлду. Буга тиешелүү мекемелерге ири көлөмдөгү каражат чегерилгени себеп (№2 таблицаны караңыз).

Бөлүнчү каражаттын 90%ы маянага жумшалат. Алсак, ИИМ структурасында эмгектенгендер жыл бою 2 млрд. 295 млн. 187 миң 300 сомду «ашпайт».

Кыргызстанда жолдор начар абалда экендиги жашыруун эмес. Деген менен, эл аралык абройлуу уюмдар мындай көйгөйдү айттырбай сезип, жакшы эле жардамдашып келатат. Эгер пландалган иштер жүзөгө ашса, анда Тараз-Талас-Суусамыр, Бишкек-Торугарт, Ош-Эркечтам, Ош-Исфана каттамдарынын айрым участкалары оңдолмокчу. Бул жаатта сарпталчу каражаттардын кээ бир бөлүгү грант түрүндө которулат.

ТОК ЭТЕРИН АЙКАНДА

- Акыркы үч жылда бюджет тартыштыгы дээрлик төрт эсеге өскөн. Маселен, 2009-жылы бюджет таңсыктыгы расмий статистика боюнча 4 млрд. 389,9 млн., Былыр 13 млрд. 565,1 млн., быйыл 18 млрд. 600 млн. сом болмокчу.
- Республикалык бюджеттин негизги бөлүгүн салыктык кирешелер түзөт. Ал 45 млрд. 140 млн. 900 миң сомго барабар.
- Президент менен премьердин литердик каттамдары аткарууга 29 млн. сом сарпталат.
- Энергетика министрлиги коен жылында 1 млрд. 794 млн. 66 миң 200 сомду «кемирмекчи». Ал эми Жаштар иштери боюнча министрлиги 51 млн. 240 миң 600, Маданият жана маалымат министрлиги 605 млн. 591 миң, Транспорт жана коммуникациялар министрлиги 1 млрд. 348 млн. 852 миң 400 жана Экономикалык жөнгө салуу министрлигине 382 млн. 478 миң 300 сом чегерилген.

Жылдар	Ички иштер министрлиги	Коргоо министрлиги	Башпрокуратура	Улуттук коопсуздук мамлекеттик кызматы (УКМК)
2010-жыл	1 млрд. 390 млн. 600 миң сом	1 млрд. 090,4 млн. сом	188 млн. 200 миң сом	525 млн. 400 миң сом
2011-жыл	2 млрд. 919 млн. 714 миң 200 сом	1 млрд. 501 млн. 856 миң 900 сом	479 млн. 100 миң сом	644 млн. 500 миң сом

№2 таблица

Бюджет таңсыктыгы 18 млрд. 600 миң сомду түзөрү болжолдонууда. Бул канчалык деңгээлде реалдуу?

Айылчы САРЫБАЕВ,
экономика илиминин доктору, профессор:

Бул мурдагы техникалык өкмөттүн бюджет долбоору парламентке түшө элек. Андыктан талкууга салуунун эч кажети жок.

Рахатбек ИРСАЛИЕВ,
жеке ишкер:

Бюджеттин чыгаша бөлүгүн кескин түрдө кыскартыш керек. Анүчүн өкмөт структурасында, парламентте, жергиликтүү бийлик органдарында реформа жүргүзүү зарыл. Ошондо гана тартышты жаралбайт.

Кубан ОМУРАЛИЕВ,
көз карандысыз эксперт:

Өлкө экономикасы оор абалда экенин эске аласа, республикалык бюджет таңсыктыгы 18 млрд. сомдон ашканы реалдуу көрүнүш.

Темир САРИЕВ,
«Ак шумкар» партиясынын төрагасы:

Мен мындай маалыматка кошулам.

Аскарбек АСАНАЛИЕВ,
«Идеянын жана экономиканын борбору» компаниясынын директору:

Мүмкүн эмес. Бюджет тартыштыгы мындан да жогору болушу ыктымал. Себеби биздеги салык саясаты жана салыктык эмес жыйымдар базар экономикасына туура келбейт.

Даярдаган
Нуржанбек КЕРИМБАЕВ,
e-mail: kerimbayev@mail.ru,
тел. 38-67-19